

УДК 001.895-043.5+37.091.2+373

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Ягоднікова В.В., канд. пед. н., професор

*Одеський інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом, вул. Чорноморського
козацтва, 19, м. Одеса, Україна*

yahodnikova@ukr.net

У статті аналізується сутність педагогічної взаємодії, визначаються особливості та визначені шляхи організації педагогічної взаємодії суб'єктів інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи.

Ключові слова: взаємодія, педагогічна взаємодія, інтерактивна взаємодія, виховний процес.

ОРГАНИЗАЦИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СУБЪЕКТОВ ИННОВАЦИОННОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Ягодникова В.В.

*Одесский институт Межрегиональной Академии управления персоналом,
ул. Черноморского казачества, 19, г. Одесса, Украина*

yahodnikova@ukr.net

В статье анализируется сущность педагогического взаимодействия, определяются особенности и определены пути организации педагогического взаимодействия субъектов инновационной направленности воспитательного процесса общеобразовательной школы.

Ключевые слова: взаимодействие, педагогическое взаимодействие, интерактивное взаимодействие, воспитательный процесс.

ORGANIZATION OF PEDAGOGICAL INTERACTION OF INNOVATIVE ORIENTATION EDUCATIONAL PROCESS SECONDARY SCHOOL

Yahodnikova V. V.

*Odessa institute Interregional Academy of Personnel Management,
Chornomorskoho Cossacks str., 19, Odesa, Ukraine*

yahodnikova@ukr.net

The problem of teacher interaction with students is one of the most complex issues of modern psycho-pedagogy. Relying in our research to determine the educational process as a logical, consistent, continuous change points of interactional subjects where the main element serves systematizing pedagogical interaction, we believe that innovative or orientation to form educational process or organization is a prerequisite is the organization of educational interaction of this process

Indicated that their interaction of subjects of educational process are important and necessary means of successfully solving modern educational problems. Therefore, the main characteristics of pedagogical interaction attributed mutual knowledge, understanding, relationship, reciprocal action, mutual influence.

Features interactive pedagogical in interaction as mutual partners of impact, based on the experience of life of everyone. An essential feature of interactivity found a high level of mutual activity aimed subjects interaction, emotional and spiritual unity of its members.

Qualitative and effective organization of pedagogical interaction of innovative orientation educational process secondary school happen if those who educates (teachers, parents, community leaders) acknowledge and will respect the personality oriented educational interaction strategy, which is characterized by: establishing subject-subject relations, the formation of the student as the subject of its own development, focus on development and self-development of his personality, creating conditions for self-improvement and self-identity.

Key words: cooperation, pedagogical cooperation, interactive cooperation, educator process.

Потреба у вихованні нового покоління, якому притаманні інноваційне мислення, інноваційна культура, здатність до інноваційної діяльності зумовлюється низкою сучасних викликів і одночасно перспектив. Становлення нової парадигми виховання в українському суспільстві відбувається у складних і суперечливих умовах глобалізації та інтеграції всіх сфер життєдіяльності людини, стрімкого розвитку інформативного суспільства, тривалої економічної, політичної і соціальної нестабільності та духовної кризи. Тому, виховний процес, який здійснюється в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі, має бути спрямований на формування такої особистості, для якої характерний демократичний світогляд, патріотизм, активність, цілеспрямованість, рішучість, ініціативність, мобільність, відповідальність, здатність до життя у швидкоплинному світі, уміння самостійно приймати рішення, створювати цінності громадянського суспільства і прагнути до саморозвитку і самореалізації впродовж життя.

Інноваційні процеси, що відбуваються у вітчизняній освіті спрямовані на пошуки, створення, опанування і впровадження в педагогічну практику нових шляхів і засобів вирішення актуальних проблем формування, розвитку і виховання сучасної особистості.

Один із шляхів подолання цієї проблеми вбачаємо у формуванні інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи, під яким розуміємо цілеспрямовані, якісні і кількісні зміни в діяльності суб'єктів виховного процесу, які спрямовані на ефективне застосування інновацій у виховному процесі загальноосвітньої школи.

Спираючись у нашому дослідженні на визначення виховного процесу як закономірну, послідовну, неперервну зміну моментів розвитку взаємодіючих суб'єктів, де основним системотвірним елементом виступає педагогічна взаємодія, вважаємо, що для формування інноваційної спрямованості виховного процесу необхідною умовою є організація педагогічної взаємодії суб'єктів цього процесу.

Аналіз останніх наукових досліджень та педагогічної практики свідчить, що сучасні інноваційні ідеї та підходи до виховання, інноваційні виховні системи, моделі, технології ґрунтуються на гуманістичних цінностях і принципах, що підвищують якість і продуктивність взаємодії суб'єктів виховання і сприяють розвитку особистості дитини. Подоланню проблеми педагогічної взаємодії присвячені дослідження сучасних українських учених та педагогів: Л. Велитченко, О. Гончар, О. Глузман, О. Друганова, М. Євтух, В. Курило, О. Микитюк, С. Микитюк, В. Майбородова, Н. Побірченко, М. Подберезького, О. Рацул, В. Терещенко та ін.

Різні аспекти педагогіки взаємодії досліджувались А. Добровичем, І. Дубровіною, І. Зимнею, С. Золотухіною, В. Кан-Калік, Н. Нікандровим, В. Ляудис, І. Радионовною, Т. Суценко та ін.

Зважаючи на чисельні дослідження з проблеми організації взаємодії в педагогічному процесі, поза увагою науковців залишилася проблема взаємодії суб'єктів виховного процесу загальноосвітньої школи, що має інноваційну спрямованість. Тому метою статті є на основі аналізу сутності педагогічної взаємодії визначити шляхи організації взаємодії суб'єктів інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи.

Проблема взаємодії педагога з дітьми є одним із найскладніших питань сучасної психолого-педагогічної науки. Аналіз праць з цієї проблеми дозволяє виокремити основні напрями її дослідження. Так, одними з тих, хто започаткував дослідження педагогічного спілкування як соціально-психологічну взаємодію, в процесі якої відбувається ефект взаємного зараження, є В. Кан-Калік і Н. Нікандров [1, с. 36].

Вчені розглядають взаємодію як механізм спілкування, що базується на педагогічному співпереживанні, емоційній спільності переживання педагога і дитини та ототожнюють взаємодію з процесом співтворчості.

Педагогічна взаємодія, за О. Гончаром, це систематичне, постійне здійснення комунікативних дій педагога, що має за мету викликати відповідну реакцію з боку учня; це вплив і на учня, причому викликана реакція зумовлює відповідну реакцію взаємодіючого і охоплює всі сфери життєдіяльності людини – пізнавальну, професійно-трудова і творчу [2].

Досліджуючи психологію педагогічної взаємодії, О. Киричук виділив стадії її розвитку та довів, що взаємодія визначається характером відносин між людьми. Науковець звертає увагу на те, що в процесі взаємодії між суб'єктами виховного процесу формуються певні відносини. Вони можуть бути відносинами співпраці, уваги, роботи, що відображають гуманістичну парадигму виховання, а можуть бути відносинами домінування, диктату, вимог [3].

Як суб'єкт-суб'єктну взаємодію у складі педагогічного процесу, функціональними атрибутами якої виступають “особистість” та “діяльність” у значенні головних інструментальних функцій суб'єкта (вчителя, учня), було визначено педагогічну взаємодію Л. Велитченко [4]. Ознаки педагогічної взаємодії, на думку дослідниці, проявляються в узгодженні способів дій вчителя та учнів відповідно до вимог спільної діяльності. Визначаючи сутність педагогічної взаємодії у поєднанні ознак категорій педагогічного процесу і взаємодії, науковець указує на те, що педагогічна взаємодія є особливою функціональною системою, яка забезпечує вчителю та учням спільний інтерактивний простір відповідно до умов педагогічного процесу [4].

Отже, у педагогічній науці педагогічна взаємодія виступає у двох формах: одна – включена у процес спілкування, інша – у структуру спільної діяльності. Між ними існують певні зв'язки, тому спілкування є одночасно атрибутом спільної діяльності та самостійною цінністю.

Педагогічна взаємодія, за М. Подберезьким [5], характеризується загальними і специфічними властивостями, які відповідають сфері реалізації.

До властивостей загального порядку науковцем віднесено: причинну зумовленість; суперечливість педагогічних взаємодій; активність і реактивність; виникнення нової якості у зв'язках і станах суб'єктів і об'єктів як результат педагогічної взаємодії.

Як специфічні властивості педагогічної взаємодії дослідник виділив такі: детермінованість соціокультурною й освітньою ситуаціями; взаємозв'язок соціальних, психологічних і власне педагогічних підходів в організації педагогічних взаємодій; послідовність, безперервність і одночасну дискретність педагогічних взаємодій; спрямованість на передавання знань, умінь, суспільного досвіду підростаючому поколінню для соціального відтворення суспільства; необхідність створення умов для самоактуалізації й самореалізації кожного суб'єкта, залученого до системи педагогічних взаємодій; діалектичний взаємозв'язок з процесом спілкування і його інформативною, інтерактивною й перцептивною функціями, як основою педагогічного процесу; закономірну асиметричність позицій суб'єктів педагогічної взаємодії, яка створює підстави для розвитку й саморозвитку суб'єктів і об'єктів у педагогічному просторі.

Отже, М. Подберезький визначає педагогічну взаємодію як детермінований освітньою ситуацією, опосередкований соціально-психологічними процесами зв'язок суб'єктів (і об'єктів) освіти, що спричиняє кількісні та/або якісні зміни вихідних властивостей і станів означених вище суб'єктів і об'єктів [5]. Однак, науковець не дає пояснення, кого чи що він відносить до суб'єктів, а що до об'єктів.

Слід зазначити, що виховний процес є процесом взаємодії всіх залучених до нього суб'єктів, тобто передбачається участь різних сторін: педагог - вихованець - колектив учнів - педагогічний колектив - батьки учнів - громадськість - оточення.

Педагогічна взаємодія суб'єктів виховного процесу, як зазначають науковці, є важливий і необхідний засіб успішного вирішення сучасних виховних завдань. Тому до основних

характеристик педагогічної взаємодії відносять: взаємопізнання, взаєморозуміння, взаємовідношення, взаємні дії, взаємовплив. Кожна з тих характеристик достатньо самостійна і має свій зміст, але тільки комплексна її реалізація у виховному процесі забезпечує ефективність педагогічної взаємодії.

Останнім часом у педагогіці поширюється застосування інтерактивної взаємодії, як різновид міжособистісної взаємодії, що забезпечує організацію та виконання спільної діяльності, виступає в єдності ділової та особистісно-емоційної сторін та спричиняє активізуючий вплив на особистість її учасників.

Інтерактивна педагогічна взаємодія, як вважає В. Терещенко [6], це цілеспрямована і інтенсивна міжособистісна комунікація учасників педагогічного процесу, різноманітність і змінність видів і форм, засобів діяльності. Важливою особливістю цієї комунікації є здібність педагога і учня приймати роль іншого, уявляти, як їх сприймає партнер зі спілкування та відповідно інтерпретувати педагогічну ситуацію, конструювати власні дії. Це взаємний вплив учасників педагогічного процесу, в основу якого покладено досвід життєдіяльності кожного.

При інтерактивній взаємодії у виховному процесі педагог спілкується не тільки прямо з кожним учнем і разом з класним колективом, а і опосередковано з кожним учнем через групу чи засобами виховання. Під час такого спілкування відбувається не тільки процес пізнання, процес особистісного зростання учня, але і процес взаємодії особистостей, де кожен має право висловити свою точку зору, відстоювати свою позицію.

Призначення інтерактивної взаємодії постає в змінах, удосконаленні моделей поведінки і діяльності учасників педагогічного процесу. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника над іншим, так і однієї думки над іншою. У такої взаємодії вчитель виступає, насамперед, як фасилітатор позитивних особистісних змін учня.

Інтерактивна взаємодія сприяє інтелектуальній активності суб'єктів виховання, створенню умов для конкуренції і для кооперації їх зусиль. Крім того, під час інтерактивної взаємодії учні вчаться спілкуватися з іншими людьми, критично і творчо мислити, приймати відповідальні рішення, а також набувають досвід демократичної і толерантної поведінки.

Суттєва особливість інтерактивної взаємодії – це високий рівень взаємоспрямованої активності суб'єктів взаємодії, емоційна і духовна єдність її учасників. Особливості цієї взаємодії - це:

- перебування суб'єктів освіти в одному смисловому просторі;
- спільне занурення в проблемне поле задачі, яку розв'язують, а отже включення в єдиний творчий простір;
- узгодженість у виборі засобів і методів реалізації розв'язання задачі;
- спільне входження в близький емоційний стан, переживання співзвучності почуттів, які супроводжують прийняття і реалізацію розв'язання задач.

Ознаками інтерактивної взаємодії суб'єктів інноваційної спрямованості виховного процесу виступають: спрямованість інтерактивної взаємодії на організацію спільної діяльності педагога з учнями та між самими учнями, дієвість, продуктивність та її кооперативний характер.

Практичний досвід свідчить, що організація такої взаємодії здійснюється через інтерактивні форми і методи виховання; найвідомішими є: метод проектів, кейс-метод, дискусії, дебати, мозковий штурм, дерево рішень, відкритий мікрофон, ігрове моделювання, розігрування ситуацій, рольові і ділові ігри, тренінгові заняття, командні конкурси і змагання тощо.

Організуючи взаємодію суб'єктів інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи, слід урахувати, що за статусом педагог і учні діють з різних позицій: учитель організовує взаємодію, а учень сприймає, залучається до неї. Для того, щоб учень став активним співучасником інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи, необхідно забезпечити суб'єкт-суб'єктний характер педагогічних стосунків, який полягає в рівності психологічних позицій, взаємній гуманістичній спрямованості, активності педагога та учнів, взаємопроникненні їх у світ почуттів та переживань, готовності до прийняття аргументів співрозмовника, взаємодії з ним.

Організація взаємодії суб'єктів інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи, на нашу думку, передбачає: об'єктивність і всебічність інформованості всіх учасників взаємодії; створення позитивного соціально-психологічного клімату у виховному середовищі; організацію і проведення тренінгів з розвитку комунікативних умінь, соціальної креативності та оволодіння засобами організації спільної діяльності і спілкування для педагогів, батьків та учнів; організацію у виховному процесі спільної діяльності суб'єктів виховання.

Підкреслимо, що якісна й ефективна організація взаємодії суб'єктів інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи відбудеться, якщо ті, хто виховує, тобто педагоги, батьки, представники громадськості, визнають і будуть дотримуватися особистісно орієнтованої стратегії педагогічної взаємодії, яка характеризується: встановленням суб'єкт-суб'єктних відношень, ставленням до учня як до суб'єкту власного розвитку, орієнтацією на розвиток і саморозвиток його особистості, створенням умов для самовдосконалення і самореалізації особистості.

Отже, правильно організована взаємодія суб'єктів інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи, на нашу думку, сприятиме:

- розвитку мотивації педагогів до інноваційної виховної діяльності;
- профілактиці і подоланню антиінноваційних бар'єрів;
- прагненню всіх суб'єктів виховання до організації і участі в інноваційному процесі;
- гармонізації виховних зусиль педагогів, учнів, батьків і громадськості.

Це, безумовно, буде ефективно впливати на оновлення і прогресивний розвиток виховного процесу через створення, застосування та поширення інновацій у вихованні.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в дослідженні суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників виховного процесу; вивченні, визначенні та реалізації соціальних, психологічних та педагогічних умов формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество / В.А. Кан-Калик, Н.Д. Никандров. – М. : Педагогика, 1990. – 144 с.
2. Гончар О. В. Педагогічна взаємодія як ключова складова гуманізації навчального процесу у вищому навчальному закладі / О.В. Гончар // Наукові записки. Серія : Педагогіка. – 2010. – № 2. – С.66-70.
3. Киричук О.В. Проблеми психології педагогічної взаємодії / О.В Киричук // Психологія. – К. : Освіта, 1991. – Вип. 37. – С.3 – 12.
4. Велитченко Л.К. Психологічні основи педагогічної взаємодії : автореф. дис... д-ра психол. наук : 19.00.07 / Л.К. Велитченко. – Київ, 2006. – 40 с.
5. Подберезський М.К. Характеристика особливостей педагогічної взаємодії / М.К. Подберезський // Вісник Дніпропетров. ун-ту ім. А.Нобеля (Серія «Педагогіка і психологія»). - 2011. - № 2. – С. 31-36.

6. Терещенко В.А. Формування психологічної готовності майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії з учнями : дис. ... канд. пед.наук : 19.00.07 / Терещенко В.А. – Кам'янець-Подільський, 2008. – 237 с.

REFERENCE

1. Kan-Kalik V.A. Pedagogicheskoe tvorchtstvo / V.A Kan-Kalik, N.D Nikandrov. - M. : Pedagogika, 1990. - 144 p.
2. Gonchar O.V. Pedagogichna vzayemodiya yak klyuchova skladova gumanizatsii navchalnogo procesu u vischomu navchalnomu zakladi / O.V. Gonchar // Naukovi note. Seriya : Pedagogika. -2010. - № 2. - P. 66-70.
3. Kirichuk O.V. Problemu psihologii pedagogichnoi vzaemodii / O.V. Kirichuk // Psihologiya. - K.: Osvita, 1991. - Vip. 37. - P. 3 - 12.
4. Velitchenko L. K. Psihologichni osnovu pedagogichnoi vzaemodii: avtoref. dis... dr. psychol. sciences: 19.00.07 / L. K. Velitchenko. - Kyiv, 2006. - 40 p.
5. Podberezsky M.K. Charakteristika osoblivostey pedagogichnoi vzaemodii / M.K. Podberezsky // Vesnik Dnipropetrov. un-t im. A. Nobelya (Seriya "Pedagogika i psihologiya"). - 2011. - № 2. - P. 31-36.
6. Tereshchenko V.A. Formuvannya psihologichnoi gotovnosti maybutnih uchiteliv do interaktivnoi vzaemodii s uchnyami : dis. ... cand. ped.nauk : 19.00.07 / Tereshchenko V. A. - Kamianets-Podilky, 2008. – 237 p.